

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 18 § gymnasielagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås en ändring av bestämmelserna i gymnasielagen om den studentexamen som avslutar gymnasieutbildningen. Enligt propositionen skall i gymnasielagen ingå närmare bestämmelser än för närvarande om studentexamens struktur och centrala innehåll. Närmare bestämmelser om examen utfärdas alltså genom förordning av statsrådet. I lagen skall enligt förslaget också ingå det bemyndigande som för närva-

rande ingår i förordningen och enligt vilket undervisningsministeriet kan besluta att examen i försökssyfte ordnas på annat sätt än vad som bestäms i lagen eller med stöd av den i förordning och genom beslut av studentexamensnämnden.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

1.1. Nuläge

Lagstiftning

Enligt 18 § gymnasielagen (629/1998), som trädde i kraft vid ingången av 1999, avslutas gymnasieutbildningen med en studentexamen, enligt vad som bestäms genom förordning och vederbörande ministerium och den av ministeriet tillsatta studentexamensnämnden föreskriver med stöd av den. Studentexamens syfte är att klarlägga om studenterna har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som anges i gymnasiets läroplan samt uppnått tillräcklig mogenhet enligt målen för gymnasieutbildningen. Studentexamen medför allmän behörighet för fortsatta studier vid högskola. Genom gymnasielagen upphävdes enligt 40 § bl.a. gymnasielagen av den 27 maj 1983 (477/1983). Enligt paragrafen förblir studentexamensförordningen (1000/1994) som utfärdats med stöd av den gymnasielag som upphävs i kraft tills något annat bestäms.

I den studentexamensförordning som trädde i kraft vid ingången av 1996 bestäms närmare om bl.a. studentexamensnämnden, examinanderna, proven och bedömningen. Enligt 1 § ordnas studentexamen samtidigt i hela landet två gånger per år i läroanstalter som ordnar gymnasieutbildning. Till studentexamen hör obligatoriska och extra prov. Proven är skriftliga. I dem kan dock ingå muntliga uppgifter. De som deltar i examen och i de prov som hör till den benämns i förordningen examinander. Enligt 10 § är de prov som ingår i studentexamen: provet i modersmålet, provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk, provet i matematik och realprovet. Enligt paragrafen skall examinanden som obligatoriska avlägga provet i modersmålet, provet i det andra inhemska språket och provet i ett främmande språk och enligt eget val antingen provet i matematik eller realprovet. Utöver de obligatoriska proven kan examinanden delta i ett eller flera extra prov. Enligt förordningens 16 § skall studentexamen avläggas under högst tre på varandra följande examenstillfällen. Enligt 23 § studentexamensförordningen kan

studentexamen i försökssyfte genomförs delvis på annat sätt än vad som stadgas i förordningen. Undervisningsministeriet beslutar om de grunder enligt vilka försöket genomförs efter att ha hört nämnden och utbildningsstyrelsen.

Praxis

År 2000 deltog sammanlagt ca 79 000 examinander i studentexamen. Examinanderna avlade i genomsnitt tre prov per examenstillfälle. Sammanlagt utexaminerades ca 35 600 nya studenter år 2000. Av dem som blev student våren 2000 avlade ca 22 procent fyra, 50 procent fem, 25 procent sex och tre procent över sex prov.

Studentexamensförsöket och examensreformen

Genom ett beslut av undervisningsministeriet har en struktur med större valfrihet utprovats i studentexamen sedan 1995. Försöket omfattar 29 gymnasier (antalet läroanstalter som ordnar gymnasieutbildning uppgår sammanlagt till 502). Storleken på en åldersklass i de gymnasier som omfattas av försöket är ca 2 500 studerande. Enligt undervisningsministeriets beslut har de studerande i de gymnasier som omfattas av försöket rätt att välja de obligatoriska ämnena i studentexamen på ett sätt som avviker från studentexamensförordningen. Enligt försöksbeslutet skall alla examinander delta i provet i modersmålet och därtill välja tre obligatoriska prov av en grupp som består av provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk, provet i matematik och realprovet. Försöket har inte berört frågan om vilka ämnen som skall vara obligatoriska i gymnasiet, inte heller omfattningen på studierna.

Studentexamensförsöket har följts ingående. Undervisningsministeriet har tillsatt en särskild arbetsgrupp för uppföljningen. Arbetsgruppen lämnade sitt första förslag till undervisningsministeriet i februari 1998 (Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 4:1998). Arbetsgruppen föreslog att 10 § studentexamensförordningen ändras så att den modell som tillämpats i

strukturförsöket tas i allmänt bruk. Ministeriet beslutade likväl i september 1998 att det inte tillsvidare vidtas några åtgärder för att ändra strukturen i studentexamen. Ministeriet beslutade i stället fortsätta försöket. Enligt beslutet ordnas det sista examenstillfället enligt strukturförsöket hösten 2003 oberoende av när de första examensproven avlagts.

I december 1999 godkände statsrådet en utvecklingsplan för utbildningen och forskningen för åren 1999—2004. I fråga om strukturförsöket gällande studentexamen konstaterar utvecklingsplanen bl.a. att examenssystemet inte särdeles länge kan vara annorlunda för en stor försöksgrupp än för andra. Enligt planen skall studentexamen utvecklas med beaktande av resultaten från strukturförsöket och försöket på ungdomsstadiet. En arbetsgrupp tillsätts för att utveckla studentexamen.

Den i utvecklingsplanen förutsatta, parlamentariskt sammansatta arbetsgruppen tillsattes i januari 2000. Den lämnade sitt förslag till undervisningsministeriet i juni 2000 (Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 19:2000). Arbetsgruppen konstaterade att studentexamen bör förnyas, eftersom den nuvarande strukturen brister i balans med tanke på gymnasiestudierna och samhällets behov. Examen bör utvecklas mot större valfrihet. Samtidigt bör det likväl ses till att examen inte kan avläggas alltför ensidigt. Realprovet bör på ett lämpligt sätt indelas i olika delar. Majoriteten i arbetsgruppen anser att examen alltfjämt skall omfatta fyra obligatoriska prov samt ett obegränsat antal valfria prov. Provet i modersmålet och provet i det andra inhemska språket skall vara obligatoriska. Examensstrukturen skall ändras så att de övriga proven är valfria, dock så att provet i matematik eller realprovet skall avläggas som en del av examen. Examen kan enligt examinandens val omfatta flera realprov.

Studentexamensnämnden lade i april 2001 på begäran av undervisningsministeriet fram en motiverat förslag om hur realprovet skall indelas i olika delar samt om vilka föreskriftsändringar och andra ändringar som behövs (Reaalikokeen kehittämissuositukset, Studentexamensnämndens publikation 2001). Nämnden föreslog att realprovet

indelas i prov i de enskilda realämnena. Således skall det finnas skilda prov i realämnena, dvs. i religion, livsåskådningskunskap, filosofi, psykologi, historia, samhällslära, fysik, kemi, biologi och geografi, vilka ordnas enligt vad som studentexamensnämnden föreskrivit. Det kan ordnas prov även i något annat läroämne som studentexamen bestämmer. Förslagen om att ändra realprovet har genomgått en omfattande remissbehandling sommaren 2001. Gymnasielagens 7 § ändrades genom en lag (454/2001) som trädde i kraft vid ingången av augusti 2001 så att undervisning i hälsokunskap ges som ett fristående ämne inom gruppen realämnen.

Utlåtande av riksdagens biträdande justitieombudsman

I juni 2000 anfördes ett klagomål till riksdagens justitieombudsman över strukturförsöket rörande studentexamen. I klagomålet ombads justitieombudsmannen utreda huruvida försöket leder till ojämlikhet dels mellan examinanderna, dels mellan de gymnasier som deltar i försöket och de som inte deltar. Riksdagens biträdande justitieombudsman konstaterade i sitt svar på klagomålet i juni 2001 bl.a. att det genom strukturförsöket som sådant inte på basis av en föreliggande utredning har skett någon kränkning av elevernas grundläggande rättighet till jämlikhet. Biträdande justitieombudsmannen fäster likväl i sitt svar uppmärksamhet vid att det regionala undantagsarrangemang som försöket innebär grundar sig enbart på en bestämmelse på förordningsnivå och på ministeriets beslut. Den reglering som gäller studentexamen har inte enligt biträdande justitieombudsmannens mening reformerats till alla delar eller lyfts upp på lagnivå den 1 januari 1999, när de nya skollagarna, bland dem gymnasielagen, trädde i kraft. Också regleringen av försöket med ändrad studentexamensstruktur var när de nya skollagarna trädde i kraft fortfarande baserad på förordning; gymnasielagen innehåller inga bestämmelser om examensförsöket. Enligt 80 § 1 mom. grundlagen, som trädde i kraft vid ingången av mars 2000, skall bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till området för

lag, utfärdas genom lag. Enligt biträdande justitieombudsmannen är genomförandet av den riksomfattande studentexamen och dess innehåll sådana omständigheter som på ett centralt sätt inverkar på de studerandes rättsliga ställning. Därför infinner sig frågan om det bedömt utifrån 80 § grundlagen är korrekt att bestämmelserna om studentexamen inte utfärdas genom lag, utan genom förordning. Biträdande justitieombudsmannen anser det beroende av utredningar om den hänvisning till studentexamen som finns intagen i 18 § gymnasielagen är tillräcklig i detta hänseende – där lämnas ju hela innehållet i studentexamen och examensstrukturen beroende av förordningen och av bestämmelser på ännu lägre nivå som utfärdas med stöd av denna.

1.1. Föreslagna ändringar

Med beaktande av studentexamens omfattning och betydelse bör regleringen av examen i rättsligt hänseende och i övrigt vara så klar och entydig som möjligt. På basis av de ställningstaganden som framfördes i ovan refererade svar av riksdagens biträdande justitieombudsman föreslås att 18 § gymnasielagen ändras så, att den innehåller närmare bestämmelser än för närvarande om studentexamens struktur och centrala innehåll samt om möjligheten till försök med examina. Syftet med examen skall enligt förslaget bibehållas och anges i paragrafen som för närvarande.

För att ge en definition på studentexamens struktur och innehåll föreslås att den förteckningen studentexamensprov som nu ingår i studentexamensförordningen tas in i paragrafen. Enligt paragrafen skall en del av proven dock kunna vara valfria eller frivilliga. Närmare bestämmelser om antalet prov samt om vilka prov som är obligatoriska, valfria respektive frivilliga skall fortsättningsvis ingå i den förordning av statsrådet som utfärdas med stöd av gymnasielagen. Därmed kommer examensstrukturen och -innehållet inte att i lagen desto mer bindas exakt vare sig till den nuvarande strukturen och det nuvarande innehållet, den modell som används i strukturförsöket eller någon annan modell, utan frågan kan senare regleras för sig. Eventuella

ändringar görs i studentexamensförordningen. Detta regleringssätt säkrar riksomfattande prov i gymnasiet centrala läroämnena, men ger möjlighet att på ett flexibelt sätt reglera valfriheten i examen genom förordning av statsrådet. Avsikten är att hålla kvar antalet obligatoriska prov vid fyra. Den föreslagna formuleringen av gymnasielagens 18 § gör det möjligt att i stället för ett prov i realämnen i framtiden ordna flera prov i realämnena.

I syfte att möjliggöra försök med studentexamen föreslås att ett bemyndigande tas in i 18 § gymnasielagen, enligt vilket examen genom beslut av undervisningsministeriet i försökssyfte delvis kan ordnas på annat sätt än vad som bestäms i nämnda paragraf eller föreskrivs med stöd av den.

Syftet med studentexamen är att klarlägga om studerandena har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som anges i gymnasiet läroplan samt uppnått tillräcklig mogenhet enligt målen för gymnasieutbildningen. Avsikten är att reformera den riksomfattande timfördelningen för gymnasiet och grunderna för läroplanerna som gymnasiet läroplaner bygger på. Undervisningsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som skall lägga fram förslag till innehåll i reformen. Arbetsgruppen skall vara klar med sitt arbete våren 2002.

Undervisningsministeriet beslutar om strukturförsöket gällande studentexamen eventuellt skall fortsätta efter 2003 och om en utvidgning av försöket. Det är meningen att den beredning som syftar till att reformera realprovet skall fortsätta.

Propositionen förutsätter att 10 och 23 § studentexamensförordningen ändras.

1. Propositionens verkningar

Propositionen har varken ekonomiska verkningar eller verkningar i fråga om förvaltningen. Propositionen innebär att strukturförsöket gällande studentexamen kan fortsätta och att försök med en annorlunda examen är möjliga. Beslut om eventuella ändringar i valfriheten och frivilligheten beträffande proven i studentexamen samt i provet i realämnena fattas enligt planerna senare.

2. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid undervisningsministeriet. Propositionsutkastet har behandlats i den av undervisningsministeriet tillsatta uppföljningsgruppen för strukturförsöket gällande studentexamen. I arbetsgruppen är förutom undervisningsministeriet också utbildningsstyrelsen, studentexamensnämnden och Finlands rektorer r.f. företrädare. Underhandlingar om propositionen har dessutom förts med företrädare för Finlands Kommunförbund, Undervisningssektorns fackorganisation och Gymnasistförbundet.

3. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av 18 § gymnasielagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i gymnasielagen av den 21 augusti 1998 (629/1998) 18 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse

18 §

Studentexamen

Gymnasieutbildningen avslutas med en studentexamen, enligt vad som bestäms genom förordning och vederbörande ministerium och den av ministeriet tillsatta studentexamensnämnden föreskriver med stöd av den. Studentexamens syfte är att klarlägga om studerandena har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som anges i gymnasiets läroplan samt uppnått tillräcklig mogenhet enligt målen för gymnasieutbildningen.

Föreslagen lydelse

18 §

Studentexamen

Gymnasieutbildningen avslutas med en studentexamen, enligt vad som bestäms genom förordning *av statsrådet samt med stöd av den genom förordningen av undervisningsministeriet och genom beslut av den av ministeriet tillsatta studentexamensnämnden. Med hjälp av studentexamen klarläggs* om studerandena har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som anges i gymnasiets läroplan samt uppnått tillräcklig mogenhet enligt målen för gymnasieutbildningen. *I examen ingår enligt vad som bestäms genom förordning av statsrådet prov i modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande språk, matematik och realämnena. En del av proven kan vara valfria eller frivilliga för den som deltar i examen. Examen kan genom beslut av undervisningsministeriet i försökssyfte ordnas delvis på annat sätt än vad som bestäms i denna paragraf eller med stöd av den.*

Denna lag träder i kraft den 200 .

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.
